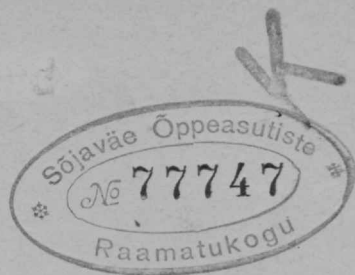

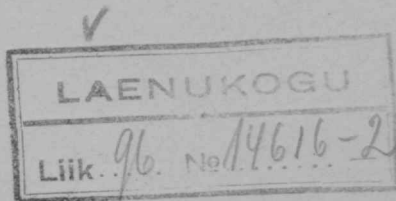
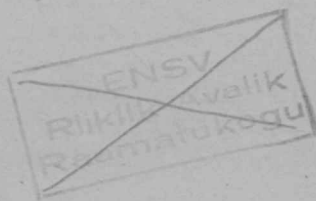
14616-2

E. 12636

IISTI PÕLLUMAJANDUS

Lektor mag. agr. P. Rubeli kS sõjamajanduse
ala kuulajaile reetud loengute kopspekt
1936. õppeaastal.

Sõjaväe Õppeasutiste väljaanne.

1936.a.

631.1

LIIGIALAMULLINE ITZET

Ar 936
Rubel

AR Fr. R. Kreutzwaldi
nim. ENSV Riiklik
Raamatukogu

45601

S i s u k o r d.

	Lhk.
1. Eesti põllumajanduse struktuur.....	1
2. Millel põhineb praegune produktsiooni tase põllumajanduses.....	7
3. Põllumajandussaaduste toodang, sissevedu ja väljavedu.....	10
4. Põllumajanduse tootmisrajoonid.....	16
5. Põllumajandussaaduste toodangu võimalikke muutusi, tingitud välistest faktoritest..	21
6. Põllumajandustoodangu kohandamine muutu- nud oludele ning võimalusi teatud toot- mistaseme säilitamiseks.....	23
7. Agraarpoliitilisi võtteid, mis kaasa ai- taks riikliku vastupanuvõime tõstmiseks kaitseüksuskorra tekkimisel.....	25.

1. Eesti põllumajanduse struktuur.

a/. Talundite arv ja nende jagunemine suurusrühmade järele.

Eestis on kokku 133.357 iseseisvat talundit. Talundi all on seejuures mõeldud omaette majandatud maapidamise kätised vaatamata sellele kas põllupidaja maad kasutab omanikuna, rentnikuna, palgamaana või mõnel muul alusel. Ühel kinnistusüksusel ehk ühel talu maal võib seega asetseda ka mitu talundit, näiteks kui üks talu on välja renditud kahele iseseisvale maarentnikule; samuti võivad ka kaks talu, ehk kaks eraldi määrgitud kinnistusüksust, moodustada ühe talundi, kui neid ühe maapidaja poolt ühiselt kasutatakse ühisest majapidamise keskkohast.

Talundite arvus esinevad maapidamised alates 1 ha kogupindalast.

Talundid suurusega 1-10 hektaari moodustavad 33,8% talundite üldarvust s.o. ligemale 1/3 koguarvust, kuna aga maad nende kasutuses on vaid 9,4% kogu talundite maast.

Talundid suurusega 10-50 hektaari moodustavad 61,0% talundite üldarvust, maad nende kasutuses on aga 72,2% kogu talundite maast.

Üle 50 ha suuruseid talundeid on 5,2% talundite üldarvust, maad nende kasutuses on aga 18,4% talundite kogupindalast.

Esimest gruppi talundeid s.o. 1-10 hektaarini, võime iseloomustada kui maapidamisi, kus toodetakse peamiselt talundi pidaja perekonna oma varustuseks. Sealjuures on perekonna nõuete katteks rahaliste tuluaallikate hankimine vhljaspoolt majapidamist: kalapüügi, käsitöö, kaubanduse või muudel ameti aladel.

Teine grupp talundeid, s.o. 10-50 hektaarini toodavad peale talundipidaja perekonna varustuse põllumajandusesaadusi ka müügiks. Selle grupi suuremates talundites kasutatakse palgalist tööjõudu eriti suvehooajal. Talveks jääb palgalise tööjõu tarve võrdlemisi väikeseks.

Kolmas grupp talundeid, suurusega 50 hektaari ja üle, moodustavad majapidamisi kus suurem osa saadusi valmistatakse müügiks ja töö tehakse ära peamiselt palgalistega, kusjuures palgaliste koosseisus esineb juba rohkem alalisi põllutöölisi - aastatöölisi.

Kas talund kuulub esimesesse, teise või kolmandasse gruppi, sekkeks pole mõõduandev alati mitte ainult kogu kasutatava maaala suurus, vaid ka see kuidas seda maad kasutatakse s.o. kas suuremalt osalt põllumaana või jälle metsiku karjamaana. Samuti ka maaviljakus, mis sageli olenev ka looduslistest eeltingimustest, nii näiteks ühel pool sügava mullakihiga savialuspõhjaga maad /Viljandi- ja Tartumaa/, teisel õhukese mullakihiga paepealsed maad /osa Lääne- ja Harjumaast/.

Üldisemaks pidamise intensiivsuse näitajaks võib meie oludes arvestada ka põllupinna suurusega suhteliselt talundi maa kogusuurusega, sest suuremad saagid pindühikult /hektaarilt/ saadakse meil tavalisti põllult.

Tabel nr.1.

Maa jaotus talundite vahel.

Talundite suurus hektaarides	Kasutatav maa % kogu talundite maast	Talundite arv vastavas suurusrühmas %	Arvuliselt
1 - 5 ha	3%	17,6%	23.456
5 -10 "	6,4%	16,2%	21.600
10 -20 "	19,5%	26,2%	34.977
20 -30 "	21,7%	18,2%	24.235
30 -50 "	31,0%	16,6%	22.185
50-100 "	14,7%	4,8%	6.433
100 ha ja üle	3,7%	0,4%	471

Tabeli kokkuvõtte.

Talundi suurus ha-des.	1-10 ha	10-50 ha	50 ha ja üle
Kasutatav maa % kogu talundite maast	9,4%	72,2%	18,4%
% talundite üld- arvust	33,8%	61,0%	5,2%

Ligi 3/4 kogu talundite maast on jaotatud põllupidajate vahel, kellel perekonna tööjõu kõrval ainult hooajuti suurem tarve palgalise tööjõu järele ja kes toodavad peale perekonna omatarvituse saadusi ka müügi- kui sise- kui ka välisurule.

Ligi 1/5 talundite maast on suurematesse majapidamistesse jaotatud, kus turutoodang omab suurema tähtsuse ja tööd teostatakse peamiselt palgalise tööjõuga.

b/ Talundite rahvastik.

Rahvastiku üldarv ulatus Eestis 1.märtsil 1934. aastal 1.126.410 elanikule, sellest arvust asus:

linnades	321.116	elanikku
alevites	26.688	"
valdades	764.489	"
-	14.117	"

on kaitseväes, raudteel ja meremehi.

Põllumajanduslikult seisukohalt huvitab meid esijoones rahva arv valdades, kus enamik põllumajanduslikus tootmisprotsessis otseselt tegevad - 764.489 elanikku, s.o. 67,9%.

Võrreldes 1922 aasta rahvaloendusega on rahva arv valdades kahanenud üle 3%, kuna samal ajal on kasvanud linnade ja alevite rahvastiku arv.

Vaatamata rahva arvu kahanemisele valdades, seega rahva arvu vähenemisele põllumajanduses, ei ole selle all sugugi kannatanud põllumajanduse produktsioonivõime, vaid veel rohkem - on isegi tõusnud nii kogutoodang hulgaliselt kui ka väärtuses. Väärtuse langus ilmnes

vaid kriisi aastatel, kui üksikute saaduste müügihin-
nad langesid kahe kuni kolmekordselt.

Põllumajanduse puhastatud kogutoodang milj.kroonides:

1922/23 põllumajanduse aastal	154,0 milj. krooni
1928/29 " " "	220,8 " "
1930/31 " " "	194,0 " "

Töedangu suurenemine põllumajanduses tegutseva
isiku kohta on olnud võimalik ühelt poolt saakide tõu-
suga ühe maa- ja loomaühiku kohta, teiselt poolt aga
põllumajanduse suurema mehhaniseerimisega / põllumajan-
duslike masinate tarvitusele võtmine/.

Talundites elas 1929 aasta põllumajandusliku üles-
kirjutuse andmetel

641.168 elanikku.

Seega osa rahva arvust valdades ja nimelt üle
120.000 maaelaniku elas väljaspool talundeid, kas alla
1 ha eluasemekohtadel või alevikkudes, mis kuulusid
valla piiridesse.

Talundite rahvastiku arv moodustab seega ligemale
56,5% kogu rahva arvust. Võrreldes teiste Euroopa riik-
idega tuleb maarahva suhtelist vahekorda kogu elanik-
konnale pidada Eestis küllalt kõrgeks.

Talundite rahvastiku võime jaotada kahte ossa:
talundipidaja perekonnaliikmed ja palgalised. Talundi-
pidaja perekonnaliikmeid oli 1929 aasta üleskirjutuse
andmetel 558.964 inimest ja palgalisi samal ajal
82.204 inimest s.o. ca 13% kogu talundite rahvastikust.

c/ Taimikasvatuse ulatus talundites.

Kogu talundite maa võime jaotada selle kasutuse
viisi poolest: põllumaaks, aiamaaks, heinamaaks, karja-
maaks, metsamaaks ja muu maa /ehituste ja teede all,
soo ja raba jne./.

Esimest neli liiki kokku nimetame üldise nimega
põllumajanduslik maa / aia-, põllu-, heina- ja karjamaa/.

Talundite maa kasutus.

Talundite maad oli 1929 aastal üldse 3.093.749 ha.
Sellest oli põllumaad 1.008.612 ha } s.o. 33,4%
aiamaad 22.952 ha }

heinamaad 910.417 ha	s.o.	29,4%
karjamaad 709.890 ha	s.o.	22,9%
metsamaad 160.104 ha	s.o.	5,2%
muud maad 281.774 ha	s.o.	9,1%

Tähtsam neist maa liikidest on põllumaa, mis annab kõrgemat toodangut, kui ükski teistest maa liikidest.

Põllumaa suhteline osa kogu talundite maast ei ole aga kaugeltki ühtlane üle kogu riigi. Maakondade järele vaadeldes moodustab põllumaa % kogu talundite pindalast

Võrumaal 51,4%	Järvemaal 38,2%
Valgemaal 48,1%	Viljandimaal 35,7%
Tartumaal 45,5%	Virumaal 33,4%
Petserimaal 40,7%	Pärnumaal 32,5%
Harjumaal 22,8%	
Läänemaal 20,5%	
Saaremaal 15,7%	

Põllumaa suhtelise osatähtsuse poolest võime liigitada Eesti maakondade järele kolme gruppi:

- 1/ suure põllumaa tagavaraga maad: Võru-, Valga-, Tartu- ja Petserimaa.
- 2/ keskmise põllumaa hulgaga maad: Järva-, Viljandi-, Viru- ja Pärnumaa.
- 3/ vähese põllumaaga maad: Harju-, Lääne- ja Saaremaa.

Vastavalt sellele kuidas põllumaa % väheneb esimesest grupist kolmanda poole, suurenevad vastavalt loodusliku heina- ja karjamaa reservid. Kuna aga need võrdlemisi väikeses ulatuses kultuuri alla võetud ja suurelt osalt liigvee all kannatavad ning laastamist nõuavad, siis ei suuda heina- ja karjamaa suhteline suur hulk kuigi võrra tõsta põllumajanduse toodangu madalat taset. Sellele lisaks seltsib veel asjaolu, et ka põllumaa kvaliteet loode pool asetsevates maakondades on üldiselt nõrgem ning põuahtlikum.

Põllumaa kasutus üksikute põllukultuuride järele kujuneb üleriikliselt keskmiselt järgnevalt:

Tera- ja kaunviljade all	55,5%	kogu põllupinnast.
Põllu heina all	20,3%	" "
Kesa all	16,5%	" "
Teiste kultuuride all		
kokku	7,7%	" "

Suuremaid lahkuminekuid üleriiklisest keskmisest põllutaimkasvatuse korrastuse alal võiksime märkida: põldheina vähest pindala Saare-/4%/ , Lääne-/13%/ ja Petserimaal /15%/.

Kartulikasvatuses, mida keskmiselt üle riigi 6% põllupinnast kasvatatakse, erinevad tunduvalt Viru-/11%/ ja Harjumaa /10%/.

Edasi võime märkida veel linakasvatuse koondumist rohkem lõunapoolsetesse maakondadesse, eriti aga Petseri- ja Võrumaale. Teraviljakasvatuse on levinud enam-vähem ühtlaselt üle maa, sellele vaatamata leiame suuremaid teravilja müügireservisid Tartu-, Viljandi-, Valga- ja Võrumaal ja seda peamiselt vastavate maakondade põllumaa reservide suhtelise suuruse tõttu.

d/ Loomakasvatuse ulatus.

Loomakasvatuse alal omavad suurima tähtsuse veised. Nende arv on kogu iseseisvuse aeg näidanud pidevalt tõusu ning kujunenud kõige kõrgemaks viimasel kahel aastal. Nii oli veiste koguarv 1935 aastal 725.400 veist. Sellest arvust oli piimalahmi 400.000 pea ümber.

Hobuste arv, mis peale 1927 aasta langema hakkas, on viimasel aastatel tõusnud ja moodustab 1935 aastaks 217.810 pead, kellest tõvvõimeliste hobuste arv on ligemale 75% /3 aastast kuni 15 aastani/.

Lammaste arv, mis vahepeal tunduvalt langes, on viimasel ajal uuesti tõusu näidanud, jõudes 1935 aastaks 593.150 peale.

Sigade arv, mida 1935 aasta juuli kuu hinnangul oli 289.190, näitab aasta jooksul siiski suuremat läbikäiku, kuna sigade eluiga ei ulatu sageli üle 6 kuu. Nii tapeti 1934/35 majandusaastal 377.200 siga, muidugi jäid siis veel suguloomad ja põrsad tapmata. Sellest nähtub, et ühekordne sigade loendus aastast ei peegelda veel seakasvatuse ulatust

Maakondade järele leiame veisepidamise pea ühtlast levikut üle kogu maa, kuigi kõrgemaid toodanguid saadakse Järva-, Viljandi- ja Pärnumaal. Hobusekasvatuse levik müügiks toimub samuti maakondades, kus looduslikud rohukasvuolud karjamaadel pakuvad selleks soodsamaid võimalusi /varsakoplid/. Ka siin sammuvad esirinnas Viljandi-

Järva- ja Virumaa. Seapidamine on levinenud suurema põllumaa reservidega maakondades - Tartu-, Viljandi- ja Võrumaal. Lambakasvatus on selle vastu ulatuslikum suurte looduslike kude karjamaa reservidega Lääne- ja Saaremaal.

2. Millel põhineb praegune produktsiooni tase põllumajanduses.

a/ Tööjõud. Nagu eelpool juba märgitud kasutab põllumajanduse tootmisprotsess üksi rohkem tööjõudu, kui kõik teised tootmisalad kokku. Nii moodustas talundite rahvastik 56,5% kogu riigi rahvast, mis arvukselt tähendas 641.168 elanikku. Kui meie sellest arvust eraldame 1929.a. üleskirjutuse andmetel töödest mitteosavõtjaid 172.972 ning arvestame poole tööjõuga ajutiselt töötajad perekonnaliikmed 41.695 ja palgalistest suvetöölised 20.066, karjased 23.899, kuutöölised 6.892 ja päevatöölised 9.344, siis saame ikkagi täistööjõuga töötajate arvu 417.248 inimest.

Sellest ülekaaluva osa etendavad talupidaja ja tema perekond, kuna vähemas osas, 51.098 töötajat, arvestatakse palgaliste tööjõuga. Palgaliste töötajate arv oleks seega 1/8 kogu tööjõu kasutusest. Palgalisi tööjõude kasutatakse peamiselt keskmistes ja suuremates talundites ja selle tõttu on ka neis maakondades, kus suuremad talud domineerivad, tööjõu saadavuse küsimused ühed teravamaist.

Kuna suurem osa põllutöölisest kasutatakse vaid suvehooajal, siis on ka nende saadavus raskem aegadel kui tööstus suudab suuremale hulgale vaba tööjõududest anda pidevaid töötamise võimalusi läbi aasta.

Põllumajanduse hooaegne tööliste tarvituse on tingitud praeguse põllumajanduse tasemest, kus raamatupidamistalundite andmetel suvepeolaastal kasutatakse inimtööjõudu 2/3 kogu aastasest tarvest. Et aga ühel inimesel ka pikema tööpäeva juures ei lähe korda kahekordset tööd teostada suvel, siis on paratamatu lisatööliste palkamine. Hooaja töölistele tuleb sel puhul ka kõrgemat palka maksta, kui seda tööstuses alaliselt töötajad saavad. Tööjõu saadavuse vähenedes tuleb paratamata tarvitusele võtta rohkem tööjõudu sissetvaid masinaid ja tuleb

maad sarnaselt korda seada, et seal masinatega töötamine võimalik. Kuni see võimaldub läbi viia, tuleb kodumaise tööstuse arendamisega, eriti osas mis siseturu jaoks tugeva kaitse all töötab ja palju uusi töötajaid käsi vajab, tagasihoidlikum olla, et mitte põllumajanduse produktsiooni võimalusi halvata.

b/ Vahetusproduktid omamaa tööstuse ja põllumajanduse vahel.

Kui kõrvale jätta põllumajandusega otseses ühenduses olevaid tööstusi nagu piimatööstused, tapamajutööstused, nahatööstused, jahutööstused ja küpsetustööstused, siis näeme põllumajanduse saadusi toorainena ja ümbertöötatud kujul tarvitamas ka suuremaid tööstusi nagu lina-keetruse-, kalevi- ja kunstsarve /kaseini tarvituse/ ning kammitööstusil. Nimetatuid kalevitööstus vastava villamaterjali puuduse tõttu ja osalt ka kodumaise villaturu korraldamatuse tõttu, tarvitab siiski suures osas imporditud lambavilla. Teiselt poolt läheb palju ümbertöötamata /riideks/ linakiudu ka välismaale, kuna kodumaine tööstus ei ole suuteline seda ümbertöötama ja ümbertöötatud saadustele välisturgusid leidma.

Tööstused varustavad omakord põllumajandust nii isikliku tarvituseainetega /nahk, valmis jalanõud, riie igasugune/ kui ka põllumajanduslikus tootmisprotsessis vajalikkude tootmisvahendite ja toorainetega. Tootmisvahenditest võiks märkida esijoones lihtsamaid põllutööriistu /adrad, äkked/ ja masinaid /hobuseredad, kartulivõtjad, külvimasinad, sorteerijad/; teiseks võiks nimetada väetisi, nagu fosforiit, gips, lubi, kondijaahu, pudrett. Kolmandaks loomasöötaid, mis saadakse veski ja õlitööstuse jäätetest, nagu: nisukliid, linaseemnekoogid, palmikoogid /margariini tööstustest/. Edasi võiks nimetada ehitusmaterjale, nagu naelad, hinged, lukud, tsement, ehituslubid, katusepapp, kütteainet jõuallikatele, bensiin, petrol, kütteõlid /põlevkivist/.

Vaatamata neile mitmekesistele varustusainetele, mis kodumaa tööstus pakub, ei suuda ta siiski arendada terve rida hädalisi tarvidusi ilma milleta tootmisprotsessis tekiks raskused.

c/ Põllumajanduses tarvilitate toorainete sissevedu.

Nii tarvitab meil arenev põllukultuur ja niidu-

ning karjamaa kultuur kunstväetisi liikides ja hulgal, mida kodumaa tööstusel pakkuda võimalik pole.

Nimetaksime vaid kaaliväetisi, lämmastikväetisi /lubisalpeeter, tsiilisalpeeter j.t./, siis kergesti lahustuvaid fosforväetisi. Samuti paratamatult tarvili-kuks osutub, hea hinnakonjunkturi juures kõrgemate piimatoodangute saavutamiseks ja ebaõnnestunud saagiaastate puhul, loomajõusöötade sissevedu eestkätt valgurikaste õlikookide: sooja, päevalille, puuvillaseemne j.t. näol.

Põllumajanduse edaspidises arengus võib küll kätte saada seda, et väheneks otseselt söötade sissevedu, kuid paratamatuks osutub väetisainete sisseveo laiendamine.

d/ Põllumajanduse tootmisvahendite sissevedu.

Nimetaksime siin esijoones põllumajanduses ikka enam levinevate liikuvate jõumasinate /traktorid, jõuvankrid, isesõitjad lokomobiilid/ sissevedu. Seisvate jõumasinate /aurumasinad, mootorid/ tööstus on meil olemas, kuid ka siin on sisseveoga kaetud senini suur osa nõudmisi. Teiseks väga suureks sisseveo artiklikuks on kujunenud keerulisema ehitusega ja erilisi materjale nõudvate põllutöomasinate /niidumasin, lõikusemasinad, viljapeksumasinad jne./ sissevedu. Välismaa tööstused kus neid masinaid suurel hulgal valmistatakse on siin võistlusvõimelised töö kvaliteedi ja töö odavuse poolest. Selle pärast tuleb ka tulevikus alati arvestada masinate sisseveoga, mille valmistamine kodumaa tööstuses korda ei lähe tarvilisel arvul ja nõuetavas kvaliteedis. Tarviliste masinate sisseveo takistamine mõjuks otseselt pidurdavalt põllumajanduse arengule.

Tabel nr.2.

Kapitalide koostis põllumajanduses %%.
1933/34 taluraamatupidamise talundite andmetel.

Põhikapitalid:

	maa	21%
	maaparandused	2%
	ehitused	42%
75 %	viljapuud	2%
	metsapuud	6%
	välikapital	2%

Rentniku kapitalid:

	loomkapital	8%
	masin-riistade kapital	8%
25 %	tagavarad	6%
	raha ja nõudmised ra-	
	has	3%

3. Põllumajandussaaduste toodang, sissevedu ja väljavedu.

a/ Teraviljad.

Teraviljade omamaa saak on viimase viie aasta jooksul kõikunud 5,4 - 6,9 miljoni kvintali vahel. Sellest saagist tarvitatakse seemneks 0,96 miljoni kvintali, kuna muu osa jääb inim- ja loomatoiduks. Mis puutub teravilja sisse ja väljavedu, siis peab üldiseks iseloomustamiseks märkima, et teravilja sissevedu ületas väljaveo viimase 10 aasta jooksul kuni 1931 aastani. Alates sellest aastast on väljavedu alati olnud sisseveost suurem kuni 1934/35 majandusaastani.

Teravilja saak, sissevedu ja väljavedu 1000 kvintalites.

Majandusaastad	Oma maa saak	Sissevedu	Väljavedu
1934/35	6.986	11	256
1933/34	5.599	2	209
1932/33	5.435	1	2
1931/32	5.838	97	0
1930/31	6.438	375	4
1925/26 - 1934/35 keskm.	5.429	555	48

Toidu teravilja sisseveost vabanemine viimastel aastatel on põhjustatud mitmesugustest faktoritest: 1/ viljakasvule soodsad aastad, mis võimaldasid senisest keskmisest suuremaid saake, 2/ ümberkorraldus

rukki kasutuses selles mõttes, et seda tarvitati peamiselt inimtoiduks, kuna varemalt madalate hindade tõttu kasutati rukist ka loomasöödaks, 3/ suurenenud toiduviljade pindala, eriti suunisul, mis võimaldas suuremaid nisu kogusaake.

Söödateravilja sisseveo vähenemine oli põhjustatud samuti parematest saakidest viimastel aastatel, mis võimaldas katta sisemaa tarvet oma saagist.

Teravilja hinna tõus, ümberkorraldused selle tarvitamises ja osalt ka muutused kasvupindades oli otsene järelkus Valitsuse reguleerivatest sammudest teravilja turustamise alal, mis avaldusid teravilja monopoli /rukis ja nisu/ teostamises, tollide tõstmises /kaer, hernes, oder/ kui ka valuutakitsenduste sisseseadmisel väliskaupade ostuks, aladel mille varustamine sisemaa põllumajandusel võimalik oli.

b/ Kartuli omamaa saak viimasel viiel aastal on kujunenud 7,8 - 9,4 miljoni kvintali ümber. Kartulisaagi kasutamine viimaste aastate jooksul % kogusaagist on meil kujunenud järgnevalt:

seemneks	25,3%	mis teeb välja ligemale 2,2 milj.kvintali
inimtoiduks	25,6%	
loomasöödaks	32,0%	
väljavedu	2,8%	
piirituse ja tärklise tööstus	5,9%	
hoiu kadu	8,4%	

Kuigi kartuli väljavedu kogu Eesti kartulitoodangust teeb võrdlemisi väikese osa välja, on väljaveo kui ka tööstustele müüdava kartulikoguse osatähtsus mõnedes rajoonides /Virumaa, Harjumaa/ võrdlemisi suur. Iseloomustav on kartuli-kogusaagi /sügisene arvutus/ kasutuses hoiukadu, mis tekitab vee väljaauramise, kuid ka külma ning mädaniku läbi rikutud mugulatest. Üksikudel aastatel on hoiu kadu isegi kuni 10% kogusaagist.

c/ Loomasöötade toodang peale söödateravilja ja kartuli avaldub peamiselt põllu- ja niiduheina ja sööda juurviljade saagis.

Heinad ja põhk ei moodusta meie sisseveo ega ka mitte väljaveo artiklit, vaid see tarvitatakse peamiselt taludes kohal ära, väljaarvatud kogused, mis lin-

nade ja alevite loomade ning kaitseväge tarveteks müüakse.

Põlluheina toodangu suurus viimasel viiel aastal oli 4,1 - 5,0 milj.kvintali piirides; niiduheina toodang samal ajal 7,3 - 8,9 milj.kvintali piirides. Kuigi ülemaalistes keskmistes arvudes kogusaagi kõikumised ainult 20% piirides toimuvad, on kõikumised üksikute vähemate rajoonide järele võttes siiski suuremad, mille tõttu kindlaid müügireserve leidub vaid kitsamates piirkondades, kus juba loodusliste eelduste poolest kõikumised saakides vähemad.

Kogu loomasöötade toodang, milleks umbkaudse arvestuste alusel võime lugeda söödateraviljade, põlluheina, niiduheina, suiviljapõhu ja söödajuurikate kogusaaki, ümberarvestatud ühtlasele mõõdupuule - söötühikutele - teeb välja viimase viie aasta jooksul 799 - 1054 milj. kg./söötühikut aastas /1kg. söötühik vastab ühele kg. segaviljajahule/. Nagu näeme on ka siin kõikumised aastate järele isegi üle 20% /arvates suuremast saagist/.

Madala toodanguaasta puudujääke on võimalik tasakaalustada ilma loomade arvu vähendamata, kas loomasöötade sisseveo näol, või jälle loomade toodangu vähendamise teel /piimakari, sead/. Tavaliselt tarvitatakse siin tasakaalustamiseks kõiki kolme viisi: a/ mitte-toodanguvõimeliste loomade arvu vähendamine, b/ loomatoodangu taseme langus ja c/ söötade sissevedu.

Söötade sisseveos on viimastel aastatel eelistatud odavat välisruki, millele juure segatakse tarvilise kvaliteedi saavutamiseks valgurikkaid õlikooke /põevalille, linaseemne, puuvillaseemne jne./.

d/ Teised põllumajanduse taimesaadused. Et ülevaade täielikum oleks siis ei või unustada, et meie veame sisse lõunamaa põllumajanduse saadustest mõnda liiki, mida tavalises elus sellena ei tunta. Nii näiteks on puuvill, kohvi, tee, kakao, riis, kõik lõunamaa põllumeeste taimikasvatuse saadused, mis ka meil pea igapäevaseks tarvitusaineks kujunenud. Ümbertöötatud kujul suhkrupreedist ja suhkrupilliroost esineb tähtsama sisseveo artiklina veel suhkur. Ka seda võime lugeda põllumajanduse saaduseks samal määral kui meil seda tehakse võiga. Muidugi raskemas kriisiolukorras ja sõja-

olukorras on kõik nimetatud koloniaalsaadused asendatavad omamaa toodetega, kuid majandusolukordade vähegi lahenedes ei oska tavaline kodanik ilma nendeta oma elu ette kujutada. Eriti tähtsaks on kujunenud igapäevases tarbimuses puuvill - ümbertöötatud puuvillaseks riideks igasugusel kujul - ja suhkur toidu ning maitseainena.

e/ Või ja teised piimasaadused. Peale Maailmasõda, kui tekkis eriti suur nõudmine toiterasvade, eriti aga või järele, kujunes ka meie põllumajanduse toodangus või toodang tähtsaks alaks, mis paljudele taludele sai isegi peamiseks sissetulekuallikaks. Lühikese ajaga ehitati ülesse mitusada meiereid, kes pidid talu piima ümbertöötama eksport-võiks. Kuivõrd tähtsaks eksportvõi toodang üldiselt on kujunenud, näitavad kõige iseloomus-tavamalt järgmised arvud.

Eksportvõi valmistamise alal töötas 1935 aastal 314 piimatalitust 512 koorejaamaga.

Piimatalituste kaudu töötasid oma piima ümber 55.875 talundipidajat, kelle kaudu toodi ümbertöötamiseks kokku 307 milj.kg. piima.

Kui arvestada sellega, et meil lehmade arv on üle riigi 400.000 ja keskmine piimasaak ühe lehma kohta 1900 kg., siis võib piima kogutoodangut üle riigi hinnata 760 milj.kg. Seega töötatakse ligemale 40% kogu piimatoodangust ümber võiks ja juustuks meiereide kaudu. Ülejäänud piim läheb müügile kas otsekohe toitluspiimana linnadesse, kodus ümbertöötatud kujul /talude või/ ja kasutatakse talundi rahvastiku toitlustamiseks ning noorloomade /vasikad, pörsad/ kasvatamiseks.

Eksportpiimatalitustes ümbertöötatud võist ja juustust läheb samuti osa siseturule linnade ja alevite kui ka talude enese varustamiseks. Suurem osa piimatalituste toodangust läheb aga siiski ekspordiks.

Nii valmistati piimatalitustes kokku eksportvõid 1935 aastal 132.932 kv., millest ekspordeeriti 108.379 kv. s.o. 81% piimatalituste kogu toodangust.

Eeltoodust nähtub, et praegustes tootmistingimustes meie ülemaalisest piimatoodangust läheb välisurule ligemale 1/3 osa. Suurematel väljaveo aastatel on see osa tõusnud kuni 45% kogu maa piima toodangust.

f/ Liha, lihasaadused ja munad.

Kogu meie lihatoodangut arvestati 1934/35 majandusaastal 63.tuhandele tonnile kusjuures sellest and-

sid:	veised	33,6%
	sead	52,1%
	lambad	10,9%
	sulgloomad	3,4%

Veiseliha toodang, mida arvestatakse 21.265 tonnile jäi peamiselt siseturu tarvituseks, kuna eksporteeriti sellest vaid 583 tonni s.o. ca 2,5%. Varematel aastatel, kus veiseliha ekspordiks lahedamaid võimalusi oli, on ekspordi suurus tõusnud isegi 3.861 tonnile moodustades tolleaegsest /1927/28/ toodangust ca 20%.

Sealiha toodangust, mida hinnati 33.000 tonnile eksporteeriti 1935 aastal 2.704 tonni s.o. ca 8% kogu sea-liha toodangust.

Lambaliha toodang, mida hinnati 6900 tonnile andis välisuru varustuseks 1935 aastal 408 tonni, mis teeb ligemale 6% lambaliha toodangust.

Sulgloomade lihatoodang, hinnatud 2143 tonnile jäi siseturu varustuseks, kuna 1935 aastal eksporteeriti sellest vaid 5 tonni.

Kokkuvõttes lihatoodangu kasutamist, peab märkima selle ületoodangut siseturu tarvidusest sea ja lambaliha toodangu alal, kuid arvesse võttes, et üksiku lihaliigi tarvituse on asendatav teisega olenedes selle väljaveo võimalustest, on õigem ületoodangu osa kindlaks teha kogu kvantumist, mis oleks kogutoodangust-63 tuhat tonnist-väljaveoks 3,7 tuhat tonni s.o. ca 6%.

Munade kogutoodang, mis on kasvanud aastast aastasse tõusis 1935 aastal 108 milj. munale, millest eksporditi ligemale 48 milj. muna, mis teeb välja kogutoodangust 44%. See on ühtlasi ka nii munatoodangu kui ka ekspordi rekord-aasta. Siiski võib üldiselt ütelda, et munatoodangu samuti kui ka võitoodangu praegune suurus on rajatud meil kindlatele ekspordi võimalustele, mille katkedes tuleb selles osas toodangu tase muutmisele võtta.

g/ Vill, nahad ja nahasaadused.

Lambavilla toodangut hinnatakse meil 1935 aastal ümmarguselt 921 tonnile. Villatoodanguga ei ole aga kaugel-ki kaetud veel meie tarve, vaid on tulnud sisemaa tarve

katteks importida lambavilla ja villast riidet välismaalt. Nii on 1935.a. imporditud ca 540 tonni villa välismaalt. Lamba villa import tegi seega välja sismaa toodangust ca 59%. Samasugune olukord kui villa alal valitseb ka nahatoodangu alal.

1935 aastal arvestati meil toodetud toornahku tuhandetes järgmiselt:

Veisenahad	105 tuhat	Lambanahad	276 tuhat
Vasikanahad	260 "	Hobusenahad	14 "

Nahkade ja nahasaaduste sissevedu ja väljavedu oli samal ajal tonnides järgnev:

Liik	Sissevedu ton.	Väljavedu ton.	Väljaveo ülekaal + Sisseveo ülekaal -
Loomanahad toored, kuiv. soolatud.	-	103	+103
Loomanahad toored, mürj. soolatud.	1945	326	-1619
Nahad töötletud ja nahakaup.	34	216	+182

Ka siin on suur sisseveo ülekaal toornahkade alal, kuid vastukaaluks sellele leiame küll väljaveo ülekaalu töötletud nahkade ja nahakaupade alal. Arvestades võttes, et nahakaupade kaalult palju kergemad sisseveetud toornahkadest millest nad valmistatud, ei ole võimalik täpselt naha tarvituse bilanssi kindlaks teha.

Üldiselt paistab siiski, et on olemas suurem tarve sisseveo järele ka omamaa tarveteks.

h/ Lina ja linasaadused.

Kui meil kehakatte toortoodangu alal on teatud puudujääk villa ja nahatoodangus, ning samal ajal veetakse sisse kehakattetööstuse tarveteks ka suuremal määral puuvilla, suudame omapoolt väljavedada suuremal määral lina ja linatakku, mis välismaa riidetööstuses tarvitatakse. Linakiutoodang ja selle väljavedu on aastate järele väga suurt kõikumist näidanud, olenedes just linahindadest. Võimalusi lina kasvatuseks ja tarvituse puhul linatoodangu suurendamiseks praegusest tasemest kõrgemale on aga meil igal ajal olemas.

1935 aastal hinnati meie linakiu toodangut üle riigi 10.465 tonni; välja veeti sellest ca 7.000 tonni kuna ülejäänud osast 1.500 tonni tarvitatakse kodumaa tööstus ja 2.000 tonni leidis tarvitust taludes kodukäsitöös.

Seega võime öelda, et meie linakasvatuse on põllumajanduse haru, kus suhteliselt kõige suurem osa toodangust läheb ekspordiks. Sellest siis ka kiired ja suured muutused hindades, kui ekspordi tingimused muutuvad kas halvemateks või paremateks.

4. Põllumajanduse tootmisrajoonid.

a/ Teravilja tootmispiirkonnad.

Kuigi teravilja kasvatatakse üle riigi 45-50% põllupinnast, on selle tootmine müügilis võimalik ainult kõrgemate saakidega ja suurema põllumaa osatähtsusega maakondades nagu Viljandi-, Viru-, Tartu- ja Võrumaal. Kõige selgema pildi rukki ja nisu tootmise rajoonidest annavad Majandusministeeriumi ankeetandmed Riigi Teraviljamonopolile pakutavate rukki ja nisu koguste kohta vastuvõtupunktide järele. Kuigi kogus on iseendast aastate viisi muutuv, esinevad siiski suuremad pakkumised samadest rajoonidest. Suuremateks pakkumiste keskusteks nii rukkil kui nisul esinevad:

Tartumaal - Tartu, Jõgeva, Puka, Elva, Põlva, Mustvee.
Virumaal - Rakvere, Kiltsi, Rakke.
Järvamaal - Paide, Järva-Jaani.
Viljandimaal - Viljandi, Loodi.
Pärnumaal - Halliste, Abja.
Valgamaal - Valga.
Võrumaal - Antsla, Võru, Veriora.

Söödaviiljadest esinevad suurema saagiga tootmisrajoonid odral: Põhja-Viljandimaal,
Põhja-Tartumaal,
Virumaal - Väike-Maarja ümbrus,
Järvamaal - Ambla ümbrus,
Läänemaal - Vigala ja Lihula ümbrus.

Segavilja ja kaera suurema saagiga piirkonnad esinevad Viljandi-, Tartu- ja Valgamaal, kuid ka Virumaa idapoolses osas Jõhvi, Vaivara ümbruses.

b/ Kartuli ja linakasvatuse piirkonnad.

Kuigi häid kartulisaake hektaarilt saadakse peale

Viru- ja Harjumaa ka osa Tartu-, Viljandi- ja Järvamaal, esinevad kartuli müügi piirkonnad peamiselt Viru- ja Harjumaal. Eriti paistavad silma suurte müügikoguste poolest Püssi, Jõhvi ja Rakvere ümbrus. Peale selle on müügikartuli poolest tähtsad ka veel Tallinna ja Paldiski ümbrus. Suuremad müügikogused neis rajoonides saadakse mitte üksi hea hektarisaagiga, vaid ka kartuli pindala suure osatähtsuse tõttu kogu põllupinnast, seega üldse suure kartulikasvatuse pindala tõttu.

Linakasvatuse piirkondade kindlaksmääramisel selgub, et suuremad linapõldude pindalad ei esine mitte kõrgema linakiu- ja seemnesaagi piirkondades. Nii saadakse kõrgemad saagid Viljandimaal ja Põhja-Tartumaal, kuid linakasvatuse suurem osatähtsus nii põllupinnast kui ka müügile pakutavate koguste näol selgub Võru- ja Petserimaal. See on seletatav linakasvatuse ja harimise suure tööjõunõudlusega, mis tihedalt asustatud Võru- ja Petserimaal kergemini lahendatav. Seal on linakasvatus kui töötintsiivne kultuur täiesti omal kohal.

Teistest maakondadest on veel võrdlemisi suur osatähtsus linal ka veel Pärnumaal. Nii oli 1929 a. andmetel lina kasvupinna % põlluviljade üldpinnast:

Pärnumaal	4,4%
Võrumaal	4,8%
Petserimaal	10,8%

Samal ajal üleriiklik keskmine - 3,0%.

c/ Hobusekasvatuse, veisekasvatuse ja seakasvatuse piirkonnad.

Kuigi kõik loomakasvatuse harud on enam-vähem ühtlaselt üle maa levinud, võime siiski ka siin tähele panna vahesid üksikute maakondade piirides. Kui võtta vastava loomakasvatuse haru leviku mõõdupuuks ühelt poolt loomade arvu sagedus 100 ha põllumajandusliku maa kohta ja teiselt poolt loomade ja loomakasvatusesaaduste müügile pakutavad kogused, siis võime enam-vähem kindlamiini ära määrata need piirkonnad, kus vastav loomakasvatuse haru omab taludele majandusliku tähtsuse ja kus oleks tarviduse korral võimalik leida reservisid nii vastavate loomaliikide kui ka nende saaduste seisukohalt.

Hobustepidamise suurem sagedus esineb Viru-, Järva-, Viljandi-, Tartu- ja Valga maakondades. See sageduse arv ühtub teatud määrani meie hobusekasvatuse rajoonidega,

kus rohkem hobuseid müügile pakutakse. Looduslikke ja majanduslikke seldusi on neis maakondades ka kõige enam. Looduslikkudest eeldustest oleks rohumaade esinemine, mida saab kasutada noorte hobuste koplaks. Majanduslikke eeldusi on nimetatud maakondades suuremate talude esinemise tõttu, kus hobusekasvatuseks võimalusi rohkem kui väiketaludes. Peale hobuste sageduse arvu kõrge seisuga on teada ka suuremad hobuste laadad Rakveres, Paines ja Viljandis, mis ühtub sageduspiirkondadega. Tartu- ja Valgamaa kõrge sagedusarv on rohkem seletatav küll suurema põllumaa %ga põllumajandusliku maa koostises, mis vajab harimiseks suhteliselt rohkem hobusetööjõudu. Suuremaid hobuste laatu esineb seal vähem.

Veisepidamine, mis meie oludes peamiselt piimakarjapidamise näol esineb, näitab suuremat sagedust Lõuna-Eesti maakondades ja Põhja-Eestis ka veel Järva- ning Virumaal. Veiste suurema sagedusega esineb üle Eesti Viljandimaa, selle järele Valga-, Võru- ja Tartumaa. Kui vaadelda teiselt poolt piimaühisustes läbitöötatud piima hulka maakondade järele, näeme suuremat müügile toimetatud piima kogust Viljandi-, Tartu-, Järva- ja Pärnumaal. Suur veiste sageduse arv Petserimaal ei anna teiselt poolt kuigi palju müügipiima, kuna maaelanikkude arv on seal võrdlemisi tihe ja majapidamiste suurus väike, mille järeldusel arvesse võttes ka madalaid tootanguid, piimatoodang koduses majapidamises ära kasutatakse. Suuremaid müügipiima koguseid annavad maakonnad, kus on ka põlluheina kasvatus rohkem levinud, pakkudes loomadele väärtuslikku sööta talvel.

Seapidamise suurem sagedus esineb kõigis Lõuna-Eesti maakondades, väljaarvatud Petserimaa ja Pärnumaa. Seapidamise levik on käsikões arenenud põllumaa osatähtsuse suurusega ja sellega koos ka teraviljakasvatuse ulatusega. Petserimaal halvab seakasvatuse levikut tihe rahvastik, kes kasutab teravilja inimtoiduks.

Pärnumaal vähendab sigade söödabaasi suurem põldheina levik, mis jätab vähem ruumi sööda teraviljadele. Sigade sageduspiirkonnad ühtuvad sigade müügiks tootmise piirkondadega. Nii on teada, et kogu Põhja-Eesti ühes Pärnumaaga annavad aasta läbi müügisigu kaks korda vähem kui ülejäänud osa Lõuna-Eestist. Sigade turustamise ra-

joone on võimalik kontrollida tapamajadesse saadetavate sigade arvuga. Viimastel aastatel on sigade turundamine toimunud peasjalikult ühistegeliste eksporttapamajade kaudu, mille tõttu on ka ülevaate saamine kergem. Intensiivsem müügisigade kasvatus on Viljandimaal, mis annab üksi ligemale 1/3 kõigist müügile toodavatest sigadest. Miks Viljandimaa siin Tartu- ja Võrumaa ületab on seletatav osalt sellega, et tihedama rahvastikuga Tartu- ja Võrumaal kodune tarvitus sealiha alal on suurem. Sellest siis tuleb, et suuremale absoluutsele sigade arvule vaatamata sealt müügile suhteliselt vähem pääseb.

Lammaste suurem sagedus põllumajandusliku maaühiku kohta esineb Tartu-, Valga-, Võru- ja Petseri maakondades. Lambapidamise suurem levik neis maakondades on seletatav kõrgemate maade esinemisega, kus maksakaani esinemine vähem hävitav olnud. Madalamate maadega Loo-de-Eesti osas, kus muidu rohumaade seisukohalt välja minnes oleks võinud lambakasvatus ka laiemalt levida, on see nimetatud haiguse esinemise tõttu pidurdatud. Kõige vähem lambaid esineb Pärnu- ja Viljandimaal, kus veisekasvatuse suurem areng on ka omalt poolt neid tagaplaanile surunud.

d/ Intensiivsed ja ekstensiivsed tootmisrajoonid.

Intensiivsust võime vaadelda kahelt seisukohalt: kapitaliintensiivsed majapidamised - kus ühe ha põllumajandusliku maa kohta investeeritud suhteliselt teiste piirkondadega rohkem kapitali masinate, loomade, ehituste jne. nõol; teiseks tööintensiivsed piirkonnad, kus kasutatakse ühe ha põllumajandusliku maa kohta suhteliselt teiste piirkondadega rohkem tööjõudu.

Tavaliselt annavad ühe ja sama põllumajanduse haru juures kapitaliintensiivsemad rajoonid rohkem turutoodangut - müüdavaid saadusi üksiku töötaja kohta kuna siin kasutatakse rohkem masinajõudu, hobuste töös mitmerakendeid, jõumasinaid jne., mis ühe tööst osavõtva inimese tööjõu mitmekordistab. Kuid teatud majapidamise harude juures, kus kapitali rakendamine ei suuda asetada tööjõu hulka võib ka tööintensiivne majapidamine anda väärtuses suurt turutoodangut ühe isiku kohta, nagu aia- maasika ja kurgikasvatus Petserimaal.

Kapitaliintensiivsete rajoonidena esinevad meil Viljandi-, Pärnu-, Valga- ja Tartumaa, suuremate talude

rajoonid Lõuna-Eestis ja Järva- ning Virumaa Põhja-Eestis. Kapitali ekstensiivseks rajooniks on Läänemaa, Saaremaa ja Harjumaa.

Tööintensiivsetest rajoonidest oleks märkida esijoones Petseri- ja osa Võrumaad, siis Tartumaast Peipsi-Märne rajoon /aiavilja kasvatajad: siguri ja sibulakasvatus/. Tööintensiivsetes rajoonides näeme esijoones aiaviljakasvatuse levikut ja suurt linakasvatuse osatähtsust. Töö- ja kapitaliintensiivseteks rajoonideks on kujunenud ka suuremate linnade ümbruses asetsevad aiapidajad /Tartu ja Tallinna ümbruses/, kus kasvumajade ja aiapidamiseks vajaliku maa soetamine nõuab juba suuremat kapitalipaigutust kõrvuti suure töönõudlusega aiaviljade harimisel.

e/ Võimalikke muutusi intensiivsuses, olenedes põllukultuuri arengust ja nõudmisest teatud põllumajandusesaadustele.

Kui meie kapitaliintensiivsem rajoon teatud määrani ühtub veisepidamise rajoonidega kus toodetakse suhteliselt rohkesti turundatavaid loomasaadusi, siis võib arvata, et nõnda püsimise ja suurenemisega loomakasvatuse saadustele võime oletada piimakarjapidamise laienemist ja seda eeskätt rajoonidesse, kus rohkesti veel vähekasutatud rohumaid, mis kultuuri alla võtmisega oleks suutelised andma väärtuslikku loomasööta. Nii võime arvata, et veisepidamise osatähtsus peaks tulevikus laienema edasi Pärnumaalt Lääne-, Harju- ja Saaremaale. See on aga võimalik suurema kapitalipaigutusega uudismaadesse nii põhikapitali osas maaparanduste, juurimiste ja kivide korrastamisega kui ka jooksva käitiskapitali /suurem kunstvõetiste tarve/ ja masinsihkapitali nõol. Maatoodangu suurenemisega käsitähes peab suurenema selle otstarbekohaseks kasutuseks ka loomkapitali nõol /piimakari, sead/.

Teiselt poolt võime oletada, suurema nõudmise tekkimisega aiasaaduste järele ja transpordiolude paranemisega, töö- ja kapitaliintensiivsete rajoonide laienemist Petserimaal ja Peipsi Märes, kus selleks eeldusi olemas küllaldase tööjõu ning teatud oskuste ning vilumuste olemas olemisega aiavilja kasvatuses.

Käsitähes sellega arenevad kindlasti ka linnadeümbruse rajoonid kapitaliintensiivsemateks, kuna selleks eel-

dusi loovad soodsad turundamise olud.

Põllutööliste palkade tõusuga ning tööjõu vähesaadaavusega käsikões tuleb ka kogu muu põllumajandusliku produktsiooni alade suuremat tähelepanu pöörata tööning tegevuse suuremale mehhaniseerimisele, mida võimalik teostada vaid suurema kapitalimahutusega põllumajanduslikku tegevusse.

Kuigi sõrane arengu protsess on toimunud juba aastakümneid järjekondlalt, mõjustavad selle kiiremat arengut, seisakut ja isegi ajutist tagasiminekut mitmesugustest välistest põhjustest tingitud hinnamuutused ning nõudmise ja pakkumise muudatused põllumajandusesaaduste turul. Suuremaid sarnaseist teguritest tunneme tavalliselt sõjaajajärkude ning majanduskriiside nime all, millele vastandiks rahulikku ülesehitust soodustavad rahuaajajärgud ning majanduselus tõusva konjunktuuri ajajärgud.

5. Põllumajandussaaduste toodangu võimalikke muutusi, tingitud välistest faktoritest.

a/ Sisse- ja väljaveo takistused. Sisse- ja väljaveo takistused võivad olla tingitud: 1/ majanduslikku laadi põhjustest ja 2/ sõja-olukorrast, ühenduses blokaadiga.

Majanduslikku laadi põhjused andsid tunda ka kriisiaastatel 1931-34, millest tähtsamad: sisseveo piiramine kontingentidega, sisseveo kulud, kõrged tollid, valuuta kitsendused, madalad ebatasuvad hinnad.

Sõjaolukorras tulevad kitsendused nähtavale juhul, kui meie sadamaid blokeerivad vaenlase sõjalaevad. Samuti võivad ka neutraalvetes liikuvaid kaubalaevu hävitada või vallutada vaenlase sõjajõud. Sõjaolukorras võivad kaubanduses kitsendused esile kerkida ka ilma et ühendusepidamine naabermaadega oleks katkestatud ja nimelt sisseveo puhul valuuta puudusest, mis välja läheb ja kulutatakse hädavajaliku sõjamaterjali ostudeks.

Sisseveo takistused võivad saake alandavalt mõjutada:

1/ Tarvilise kunstväetise juureveo katkemisel /superfosfaat, kaali, lämmastik/;

2/ Ikaldusaastatel vajaliku jõusööda ja viljaseemnete juureveo takistuste näol;

3/ Põllumajanduslikkude masinate juureveo puuduse kaudu.

b/ Tööjõu hulga järsud vähenemised võivad esile kerkida mobilisatsiooni läbiviimisel. Selle tagajärjel ollakse sunnitud kõik tööd, mis ei ole otseselt seotud vilja mahategemise ja koristamisega ära jätma, mis aga kaudselt kindlasti mõjutab saake, nagu kraavide puhastamine vesistel põldudel ja niitudel, seemnepuhastamine, alusturbalõikus loomadele /väheneb sõnniku kogus/ j.n.e.

Teiseks väheneb tööintensiivsete kultuuride pind nagu kartul, lina, aiaviljad, mis asetatakse tööekstensivsema teraviljaga. Põlde jäetakse sööti pikendades heinakultuure ühe aasta võrra või jättes külimate viimane kaerapõld, millest tekib kaheaastane kesa. Vili jääb põllule kauem peksmata, mille tõttu väheneb saagi kvaliteet ilmastu mõjul.

c/ Territoriaalsed muudatused piirimaakondade eraldamisel tootmisprotsessist. Kuigi siin ühes tootjatega eraldatakse ka teatud hulk tarvitajaid, siiski arvesse võttes meie suuremate linnade /tarvitajad/ piirist eemalasetust, läheb seega kaotsi see osa turutoodangust millega vastavad maakonnad siseriiki varustasid. Petserimaa ajutine kõrvaldamine tootmisprotsessist vähendab kogu riigi linatoodangut, mis ennast kuigi raskelt tunda ei anna. Võrumaa eraldamine, eriti lääne osas mõjutab juba osaliselt teravilja reservide vähendamist. Virumaa väljalangemisega tootmisprotsessist, eriti lääne osaga, oleme käest annud suuremad kartuli ja osa hobuste reservist. Valga- ja Tartumaa väljalangemisega võivad tekkida alles esimesed tõsised häired, kuna seega on riivatud meie tähtsamad teravilja reservid. Ülejäänud suuremate linnade ja kaitseväge tootlustamine võib juhul, kui eraldamine kestab üle aasta ja välisjuurevedu takistatud, hakata raskusi sünnitama. Teiselt poolt Saare- ja Läänemaa eraldumisega tootmisprotsessist ei tekki olukorras kuigi suuri muudatusi. Üldiselt on meie tähtsamad tootmispiirkonnad sellepoolest õnnelikult asetatud, et nad asuvad ida- ja merepiirist üle 100 klm. kaugusel.

d/ Looduslike tegurite mõjud. Rohkem kui sõda või majandusblokaad võib meie tootmisprotsessi mõjutada looduslik olukord. Suuremad looduslikud häired /põud, liigvesi/ ei kordu meil tavaliselt sagedamini kui 10 aasta jooksul kord, kuid nende kokkusattuvus teiste mõjudega võib olukorda siiski raskendada. Kuid ka vähemad

põhjused võivad meie saakides muudatusi esile kutsuda, mille suurus kogutoodangus avaldus 20%-lises kõikumises üksikute tähtsamate kultuuride juures /teravili, hein, kartul/. Neid võimalikke kõikumisi on võimalik tasakaalustada tarviliste reservide soetamise teel, mis kitsas olukorras võimalik tarvitusele võtta.

6. Põllumajandustoodangu kohandamine muutunud oludele ning võimalusi tarvilise tootmis- taseme säilitamiseks.

a/ Senini sisseveetavate saaduste või neid asendatavate saaduste tootmise arendamine.

Kunstväetiste sissevedu on meil võimalik osaliselt asendada fosforväetiste osas eesti fosforiidiga. Vastav tööstus on meil olemas ja selle alalhoid ning väljaarendamine on vajalik juhaks kui sisseveo takistused esile keruvad. Fosforiidi tööstuse laiendamise puhul oleks igatahes võimalus katta suure osa fosforväetiste tarvetest.

Raskem on olukord kaaliväetise asendamise suhtes. Kaaliväetis on meil paratamata tarvilik madalsoode kultuuride juures kultuurheinamaa ja kultuurkarjamaa väetisena. Kaali sisaldavaid mineraale on meil maapinnas küll olemas /glaukonit kivi/, kuid kaali sisaldus on selles nii madal, et ei tasu ümbertöötamist.

Nii siis kaali sisseveo ärajäämisega langeks otsekohe kultuurrohumaade saagid ja muutuks võimatuks ülesharitud soomaadelt saakide saamine.

Lämmastikväetiste /lubisalpeeter, tšiilisalpeeter/ sisseveo katkemisel kannataks osalt talivilja põllud, mida halva ületalvitamise korral lämmastikuga täiendavalt väetati ja ka osa loomasööda juurvilja põlde. Üldiselt võrreldes teiste maadega on meil lämmastiku tarvitamine väike, mispärast suurt mõju kogutoodangu langusele lämmastiku ärajäämine ei avalda.

Teraviljade ja loomasöötade sisseveo kitsendamisele järgneb esijoones karjasaaduste ja ka sealiha toodangu langus. Et mõlemad senini ülejäägis, siis toodangu tagasimineku erilisi häireid esile ei kutsu.

Kui siiski halbade viljaaastate ja langeva põllukultuuri mõjul toiduviljadest puudus peaks tulema, on võimalik jüllegi loomasaaduste toodangu arvel kasutada looma-

sööda teraviljade ja kartuli reservisid inimeste toitlustamiseks.

Masinate sisseveo takistustest saab mõned aastad üle vanade masinate remondi teel, mis kodumaa metallitehastes on täiesti võimalik teostada. Lihtsamaid masinaid suudaks omamaa tööstus teha ka vastuvõetavate hindadega, kui mitte sõja olukorras ei rakendata neid tööle sõjamaterjalide valmistamiseks.

Suuremad puudujäägid põllumajanduses produtseeritavatest ainetest nagu vill, siis välismaalt sisseveetav puuvill riiete valmistamisel ja suhkur toitainena, oleks võimalik katta osalt asendusproduktidega, osalt toodangu laiendamisega. Villa produktsiooni tõstmine on võimalik juba 1-2 aastaga jättes rohkem lambaid üle veiste arvel, kuna karjasaaduste produktsiooni tagasimineku on võimalik praeguse ekspordi arvel.

Puuvilla peaks asendama riidetööstuses lina, mida praegu suurtes kvantumites kui kallimat toorainet välja veame.

Suhkru asendamine on mõeldav vaid teiste toitainetega, mis küll magusust ei anna, kuid kaloreid vastaval arvul sisaldavad. Magusa aseainena on võimalik kartuli siirupi, suhkrupeedi siirupi ja mee tarvitamine.

Suhkrupeedid kasvavad meil küll, kuid praegusel ajal neist suhkru valmistamine oleks liiga kallis. Kuna aga majanduslikkude häirete puhul suhkrufabrikut enam asutada ei saa, siis peab leppima suhkrupeedi siirupiga.

b/ Tööjõu puuduse vastu võitlemiseks ekstensiivsete kultuuride arendamine ning sisemaa nõuete rahuldusele üleminek.

Nagu eelpool juba nimetatud saab tööjõu puuduse korral põllumajanduslikku tootmisprotsessi küll jätkata, kuid tuleb paratamata tööintensiivseid kultuure vähendada. Sel teel väheneks paratamata kartuli, lina ja aiaviljade pindala. Kartuli pindala vähenemine ekspordi ja piiritusetööstuse ulatuses ei tekita suuri häireid. Sellest peale tuleb aga hakata vähendada nuumloomade /sigade/ arvu ja kartulit vähem karjale sööta, mille tulemuseks toodangute langus.

Lina tuleb aga paratamata selles ulatuses alles jätta, kuipalju seda vajab kodumaa kehakatte tööstus. Aiaviljadest loobumine raskel ajal pole võimata. Vähenevate

tööintensiivsete kultuuride asemele tuleb püüda asetada esijoones teravilja, mille puudus enmast kõige raskemini tunda võib anda, teisel kohal tuleks põlluheina kultuuri laiendamine, mis peab tasa tegema kultuurheina ja karjamaade saagi vähenemise. Suurema tööjõu puudusel kipub paratamata osa põldusid sööta jääma, kuid selle vastu tuleks võidelda, püüda hooaegadel tarvilistesse kohtadesse tööjõudu juhtida ja võttes appi kus see võimalik töö mehaniseerimist. Et toodangud sõja pikalevenides võivad väga suuresti langeda, seda näitasid möödunud Maaailmasõja ja Vabadussõja aegsed saagid. Kui aga tegevust plaanikindlalt juhtida ja tagalat mitte otsekohe saatuse hooleks ei jäeta, siis on võimalik sisemaa toodangu taset ka pikemat aega tarvilisel kõrgusel hoida.

c/ Uute kultuuride levitamine teistes rajoonides /piirimaakondade eraldamisel/.

Meil piirimaakondades levinud linakasvatust on võimalik laiendada kogu Kesk- ja Lõuna-Eestile, kui aga kasvatamiseks ja harimiseks tööjõudu leidub.

Kartulikasvatust on võimalik laiendada üle riigi, kui aga nõudmine suureneb ja kasvatus tasuvaks osutub.

Ka teraviljakasvatuse pindade laiendamine on võimalik metsikult seisvate mineraalmaadel asuvate uudismaade arvel. Kokkuvõttes, ei valmista raskusi piirirajoonide hiralangemisel nimetatud maakondade ülejääki andvate põllutaime kasvatamine teistes rajoonides, kui selleks saadakse rakendada küllalt mehaanilist või ka inimtööjõudu. Et aga inimtööjõu rakendamine sõjaolukorras suuremal määral on võimata, siis tuleb hoolt kanda, et juba rahua ajal põllumajanduse mehhaniseerimine võimalikult suuremõõduliselt läbi viiakse, et tööjõu puuduse hetkele ei järgneks produktsiooni taseme liialt häärivat langust.

7. Agraarpoliitilisi võtteid, mis aitavad kaasa riikliku vastupanuvõime tõstmiseks kaitsesektsiooni tekkimisel.

a/ Omamaa toodangu arendamine toidu- ja söödabaasi kindlustamiseks inimestele ja koduloomadele.

Põllusaakide tõstmine ja kindlustamine omamaa saagitegurite kaasabil on olulisemaid osi sisemise majandusliku vastupanuvõime tõstmisest põllumajanduse alal. Siin

väärivad esijoones tähelepanu negatiivsed tegurid, mille kõrvaldamisel kõigi teiste saagitegurite piirides võime saavutada saagitõusu ja saagikindlust, teiseks seni kasutamata saagitegurid, mille tarvituselevõtmine mõjuks saaketoostvalt.

1/ Veeolude reguleerimine. Selle all mõtleme esijoones liigniiskuse kõrvaldamist kultuurtaimede kasvatamisel. Põllumajanduse üleskirjutuse andmetest on meil teada, et juba ainult põllumaast vajab 1/5 osa /21,5%/ kuivendamist /kraavitamist/, karjamaast 1/3 osa /38,3%/ ja heinamaast kuni 1/2 pindalast /51,2%/. Kuivendustööde läbiviimisel on loota seal saagi tõusu. Kõige kindlamalt on see maksev põllumaa kohta taliviljade juures. Maakuivenduse soodustamiseks töötab Põllutöökoja juures riiklikul toetusel maaparandusetalitus, kus valmistatakse asjatundlikult mõõdukate hindadega kuivenduse projekte. Kuivendustööde läbiviimiseks on võimalik kasutada soodustatud intressiga pikaajalist laenu Eesti Maapangast /intressi määr 2 1/2%/. Mõlemad võtted on põllumeestele pakkunud tõhusat kaasabi veeolude reguleerimiseks põllumajanduslikuks taimekasvatuseks.

2/ Kokkuhoid väetusemajanduses. Maapind, mis meil keskmiselt võttes ei ole eriti viljarikas, vajab pidevalt oma saagivõime alalhoidmiseks väetust. Selleks kasutatakse kõige enam laudasõnnikut, kuid osalt ka kunstväetisi. Laudasõnniku paremal hoidmisel, eriti selle konserveerimisel alusturbaga, on võimalik kokku hoida virtsa ja gaaside läbi lahkuvaid väärtuslikke kaali- ja lämmastiku aineid. Sama on maksev ka taludes inimeste väljaheidete alalhoiu ja tarvitamise kohta. Need põhjused tingivad turbatarvituse tõstmise vajadust sõnniku alalhoidjana. Selleks võimaldatakse turbaühisustele riigi tagavaramaadest turba lõikamist eriti soodsatel tingimustel.

Teiseks on korraldatud turbaühingutele nõuanne riiklikul toetusel Turbaühingute liidu ja Põllutöökoja poolt eri- ja üldkonsulentide poolt.

Kodumaa kunstväetise levitamiseks ja tarvituselevõtmiseks laiemates ringides on Majandusministeeriumi toetusel levitatud odavat fosforiiti põllumeestele, ja korraldatud iga aasta järjekindlalt katseid põllumeeste juures ja katsejaamades, et selgitada selle väetisaine kasutusvõimalusi meie põllumajanduses.

3/ Maaharimise parem korraldus seoses umbrohutõrjega. Põldude paremaks harimiseks täielikumate põllutõõriistadega on vajalik luua selleks eeldusi kivide koristamise nõol. Põllumajanduse üleskirjutuse andmetel vajab 14,7% põldudest veel kividest puhastamist. Riiklik toetus on siin olnud odavahinnalise lõhkeaine võimaldamise teel põllumeestele Põllutõõkoja kaudu, mis leidnud rohket tarvitamist.

Paremate ja põhjalikumate maaharimisriistade levikut on valmistatud ette nende proovimise teel katsejaamades ja uudismaade harimise osas põllutõõriistade jaamade asutamise kaudu.

Umbrohu levikule, mis saakisid alandab, on püütud piiri panna võimaldades seemnesorteerimise punktide asutamiseks odavaprotsendilist pikaajalist laenu Maatulunduse kapitalist /2%, viie aasta peale/.

4/ Viljakate taimsortide levitamine. On teada, et ühtlastes kasvuoludes parem sort võimaldab suurema saagi. Katsejaamades aretatud ja välismaa parematest sortidest meil kohaste põlluviljade sortide levitamine on üks teguritest saakide tõstmisel. Peale nõuande, mis sel alal Põllutõõkoja konsulentide poolt tehakse, on ka tegelikult seemnevahetuse ja müügi teel paremasordilist seemet levitanud suurtes hulkades riigimõisad.

Eriti võiks nimetada Sangaste rukki, Kuusiku talinisu, Diamant suinisu ja Kehra kaerasortide levitamist. Selle kõrval ka Deodora ja Majestic kartulit.

5/ Hindade hoidmine tootmiskulusid tasuval kõrgusel on vajalik eriti toiduviljade osas. Viimased 5-6 aastat, kus riik kokkuostude kaudu on suutnud hinda hoida tasuvuse piirides on kindlasti suuremat tähelepanu osutatud kõigile saakitõõstvatetele teguritele, võttes neid tarvitusele senisest suuremal määral.

b/ Vastupanuvõimse sõidu- ja veoloomade koosseisu väljakujundamine ning nende kasvatus taseme tõõtmine.

1/ Hõõuste tõõulise väärtuse tõõtmine. Sel alal vajab märkimist esijoones kõõbulikkude tõõkkudega paaritusjaamade arvu tõõtmine. Iga aastaga on püütud tõõsta riigi sugutõõkkude arvu, mis paigutatud üle maa laiiali. Nii oli riigi sugutõõkkude arv 1929.a. - 85, 1932.a. - 104 ja 1934.a. - 122. Riigi sugutõõkkudega paralleelselt tõõtab ka veel hulk tunnustatud väärtusega era-sugutõõkke. Halba-

de-täkkude mõju kaotamiseks on seaduses /RT 64-1935/ avaldatud keeld tunnustamata täkkudega võõraste määrade paaritamise asjus. On kaalutud isegi sundkastreerimise küsimust.

Tõulise segaduse ärahoidmiseks on riigi sugutäkkude paigutusel püütud silmas pidada olukorda, et tekkiks enam-vähem terviklikud tõurajoonid. Värske paaritustäkkude juurevoolu eest hoolitsevad riiklikud- ja era hobusekasvandused, kes seisavad kindla järelvalve ja kontrolli all.

2/ Hobuste söödaolude korraldus. Sel alal on püütud levitada põllumeeste seas teadmisi peamiselt kursuste ja Põllutöökoja konsulentide kaudu. Riik on püüdnud soodustada ka noorte hobuste /eriti täkkude/ kasvatamiseks vajalikkude koplite asutamist, mis pole aga kuigi suurt ulatust võtnud. Praegu tegutsevad 3 noorhobuste koplit pindalaga üle 500 ha, kus iga aasta söödal 60-90 noorhobust.

3/ Hobuste tervishoiu korraldused. Esijoones vajab märkimist loomaarstide võrgu väljaarendamine üle maa, et muuta kättesaadavaks asjatundliku nõu ja abi.

Teiseks väärrib märkimist korralikule hobuserautamise suurema tähelepanu pööramine, võimaldades võõraste hobuste rautamise toimetamist edaspidi ainult kutseoskusega hobuserautajatel. Sel alal olid kavatsusel hobuserautajate- seppade kooli avamine Tori hobusekasvanduse juures. On korraldatud hobuserautamise oskuste tõstmiseks vastavaid kursusi.

c/ Tähtsamate põllumajandussaaduste reservide loomine /rukis, nisu, kaer/.

Reservide loomise vajalikkus ja paratamatus on tingitud peamiselt kahest asjaolust: esiteks meie teravilja- saakide suurest kõikumusest aastast aastasse, teiseks hindade kindlustamise vajadusest, mille läbiviimine tingib headel aastatel suuremal hulgal vilja kokkuostmist.

Toiduviljade /rukis, nisu/ saakide kõikumine on viimase 5 aasta jooksul olnud 1.991.707 kv - 3.204.912 kv. Keskmine aasta tarvitus ühes seemnega on meil olnud 1925 - 1930 aastatel keskmiselt 2.665.000 kv.

Reservide valitsemine peaks olema riikliku võimu korralduses, et ei tekkiks ebatervet spekulatsiooni kogutud viljaga.

Asja on võimalik nii korraldada, et riigil tegelikult pole vaja peale põhikapitali sellele korraldusele juurdemakse teha. See on seda hõlpsam läbi viia, kui vastava asutise kätte koondatakse teravilja, jõusöötade ja seemnevilja väliskaubanduse monopol.

d/ Maaelanikkonna kultuurse ja tehniliste oskuste taseme tõstmine ning majanduslikult iseseisvate talupidajate arvu suurendamine.

1/ Lugemisõskuse tõstmine on vajalik tasemele, mis võimaldaks ajalehtede ja erialaliste ajakirjade käsitlemist. Kiire nõuanne, vajalikud ümberkorraldused põllumajanduses ja muu informatsioon on võimalik anda ikka põllumehele, kes loeb ajalehte või ajakirja. Mittelugeja mass on raskelt kättesaadav kultuursetele ja majanduslikkudele mõjutustele. Selleks peavad kaasa aitama sunduslik algkool järgneva kutselise ettevalmistusega; maanoorte organiseerimine ringidesse isetegevuse tõstmiseks; nõuanne konsulentidelt ja kursuste kaudu; põllumajanduse kutsekoolide tegevus.

2/ Tehniliste oskuste levitamine sarnaselt ettevalmistatud inimeste keskel on juba kergem läbi viia üksikute aladel erikursuste korraldamise teel vastavate ajakirjade ja ajalehtede kaudu ning lõpuks ka raadio kaasabil. Viimaks nimetatud abinõude tõhusus on aga siiski suurel määral olenev sellest, kuidas on ette valmistatud kuulaja või lugeja juba varemalt koolis või kodus.

3/ Iseseisvate talupidajate arvu suurendamine viidi läbi meil suuremal määral maareformi kaasabil. Kümned tuhanded mõisatöölised, talurentnikud ja talupoisid said võimaluse iseseisvaks talupidajaks hakata, suurendades seega poliitiliselt stabiilset ja isamaaliselt meelestatud kodanikkude hulka. Asunduskomisjoni kaasabil jätkub maareformi mõtte teostamine ka edespidi, sedakord sünnib küll uute asundustalude loomisel uudismaadel ja vähekasutatud suu-remate talude maadel, mis ostuteel Asunduskomisjoni valdusse läinud. Iseseisvate talude loomist soodustatakse ka eramaadel eratee algatusel, andes hoonete väljaehitamiseks ja maa ostmiseks pikaajalist soodustatud krediiti.

Ar 936
Rubel